

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА УСПІХУ УПРАВЛІННЯ ОСОБИСТИМИ ФІНАНСАМИ

¹Чечетова Н. Ф., доктор економічних наук,

²Чечетова-Терашвілі Т. М., доктор економічних наук

Україна, м. Харків

¹Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова

²Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/31102019/6725

ARTICLE INFO

Received: 20 August 2019

Accepted: 10 October 2019

Published: 31 October 2019

KEYWORDS

personal finance,
financial education,
welfare,
financial problems,
state policy,
financial products and services.

ABSTRACT

The article deals with the problem of ensuring the financial literacy of the population as a key to the success of managing personal finances. The results of sociological research are analyzed, which confirm the low level of financial literacy and competence of the population of Ukraine in the sphere of personal finance. It also looks at possible investment decisions regarding the use of personal finance and the risks associated with such decisions. International experience confirms that improving financial literacy can only be achieved through the implementation of a comprehensive national policy that is one of Ukraine's top priorities. After all, competent management of personal finances contributes to both the enrichment of the individual and the financial stability of the state.

Citation: Чечетова Н. Ф., Чечетова-Терашвілі Т. М. (2019) Finansova Hramotnist yak Zaporuka Uspikhu Upravlinnia Osobystymy Finansamy. *World Science*. 10(50), Vol.2. doi: 10.31435/rsglobal_ws/31102019/6725

Copyright: © 2019 Чечетова Н. Ф., Чечетова-Терашвілі Т. М. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. У сучасному світі громадяни своїми особистими фінансами стають активними учасниками соціально-економічних, в тому числі і фінансових, відносин. Кожна особа приймає рішення щодо наявних в її розпорядженні коштів, бере участь в кредитних, довгострокових страхових, іпотечних та пенсійних програмах, що підвищує особисту відповідальність громадян за власні фінансові рішення. Відповідно зростає актуальність питання щодо фінансової грамотності громадян. Адже компетентний інвестор, що вибирає дійсно потрібний для себе фінансовий продукт, ефективно використовує знання і навички управління особистими фінансовими ресурсами, сприятиме забезпеченню не лише власного добробуту та фінансової безпеки, а й зміцненню стабільності фінансової системи країни.

Протягом останніх років питання підвищення рівня фінансової грамотності в Україні досліджували такі науковці як Т. Кизима, Н. Слав'янська, Т. Смовженко, Б. Приходько, О. Ковтун, А. Климчук, О. Блискавка, Д. Радзішевська, Л. Захаркіна, І. Ломачинська [1-10]. Здебільшого свої дослідження науковці приділяли вивченню поняття «фінансова грамотність», стану фінансової грамотності населення та аналізу світового досвіду щодо підвищення фінансової грамотності населення. В. Куцяк в своїх наукових працях досліджує проблему управління особистими фінансами населення та їх роль в ринковій економіці держави [11]. Незважаючи на широке коло публікацій, що висвітлюють проблему необхідності підвищення фінансової грамотності населення, проблема забезпечення ефективного управління саме особистими фінансами та зменшення ризиків їх використання шляхом підвищення фінансової грамотності особи лишається мало дослідженою.

Метою статті є дослідження впливу фінансової грамотності на ефективне управління особистими фінансами та зменшення ризиків у разі їх інвестування.

Результати дослідження. В умовах ринкової економіки особисті фінанси виступають не тільки основою благополуччя населення, а й можуть бути величезним ресурсним потенціалом для

розвитку економіки країни. Адже особисті фінанси як система формування і використання грошових доходів кожної окремої особи, виступають первинною ланкою фінансової системи та визначають обсяг платоспроможного попиту в економіці. Водночас, цей фінансовий ресурс може бути ефективним як для самої особи так і суспільства тільки у разі його грамотного використання. Зокрема, якщо особа не працює у фінансовій сфері або не обізнана основами фінансів, то стикаючись з великим колом пропонованих фінансових послуг вона змушена з певними ризиками самостійно приймати рішення щодо придбання цих послуг, або спиратися на рекомендації фахівців фінансових установ, до яких вона звертається. Відповідно, ефективність вирішення будь-якого фінансового питання, залежить багато в чому від того, як швидко особа може отримати кваліфіковану інформацію щодо свого фінансового питання, а також, наскільки ця інформація буде достатньою та, безумовно, достовірною для прийняття зваженого рішення.

Зокрема, існує широкий спектр банківських послуг щодо вибору банківських депозитів з різними умовами щодо процентних ставок, виплати відсотків, можливість поповнення та часткового зняття коштів тощо. Крім того, збільшується перелік доступних способів формування заощаджень та інструментів інвестування: брокерські послуги для приватних інвесторів, пайові інвестиційні фонди, послуги довірчого управління тощо. Відповідно, значно збільшується число організацій та установ, які надають фінансові послуги з новими функціями та цілями. Зрештою, перехід на цифрову економіку також ускладнив механізми надання фінансових послуг для певного прошарку громадян. Без базових знань та навичок, відповідного рівня фінансової грамотності неможливе впевнене розпорядження особистими доходами, якісне управління та використання різноманітних фінансових продуктів та послуг. Фінансово освічені громадяни активніше діють на фінансовому ринку, активно інвестують у нерухомість, не мають прострочених заборгованостей в банку, схильні до створення власного бізнесу, а також ретельніше планують свій спосіб життя, доходи, витрати та майбутнє пенсійне забезпечення.

Населення України має високий рівень освіти, проте, на жаль, в сфері саме грамотного управління особистими фінансами існує певна прогалина, що призводить до неефективного їх використання та в деяких випадках і втрати заощаджень. Звичайно, мотивація та необхідний обсяг фінансових знань у різних прошарків населення є різними. Зокрема, особи старшого покоління мають певну недовіру до фінансових інститутів унаслідок їх сумного досвіду втрати заощаджень, які вони накопичували ще за часів існування Радянського Союзу. Натомість у молоді, з одного боку, відсутній певний життєвий досвід управління особистими фінансами, а з другого боку, недостатній рівень знань у який спосіб можливо досягти власного фінансового благополуччя.

У 2016 році дослідниками USAID за методикою OECD/INFE було проведено опитування громадян України щодо рівня їх фінансової грамотності. Згідно з цим опитуванням загальний індекс фінансової грамотності в Україні становить 11,6 із 21. Зокрема, у Франції цей індекс дорівнює 14,9, у Норвегії та Канаді – 14, 6, а у Грузії -12.4. Причому, у віковій групі від 18 до 24 років бали за фінансову грамотність були найнижчими – 10, 6 [12].

Крім того, опитування показало, що населення України має дуже низький рівень довіри до багатьох фінансових установ (зокрема й банків). Разом з тим, користування послугами банків може стати хорошим інструментом для вирішення громадянами багатьох своїх фінансових питань, однак тільки в тому випадку, якщо цими фінансовими послугами грамотно користуватися. Адже сьогодні позичальникові банківського кредиту дуже складно орієнтуватися в різноманітні банківських пропозицій. Так, звертаючись за кредитом в банк, багато громадян не враховують, що банківські організації є комерційними структурами, основна мета яких є отримання прибутку. Крім того, переважна кількість позичальників, які звертаються за кредитом в банк, не знають своїх прав, і деякі банки успішно цим користуються. Так, часто зустрічається ситуація, коли банк в рекламних повідомленнях декларує привабливу ставку по кредиту, але якщо позичальник більш уважно прочитає договір, з'ясується, що в підсумку повна вартість кредиту може бути в рази вище. В результаті, замість того, щоб допомогти вигідно і правильно вирішити фінансове питання клієнта, кредитні організації ще більше затягують людину в борги, нав'язуючи йому все нові і нові продукти.

Зазначимо, що на початок 2019 року в Кредитному реєстрі Національного банку України міститься інформація про понад 80 тис. осіб, які отримали банківські кредити, з них — 53,2 тис. фізичні особи. Динаміка наданих фізичним особам кредитів за останні роки наведена у таблиці 1.

Таблиця 1 Кредити, надані фізичним особам за цільовим спрямуванням, млн. грн.*

Період, рік	Усього	Споживчі кредити	На придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості	Інші кредити
2009	241 249	137 113	98 792	5 343
2010	209 538	122 942	81 953	4 643
2011	201 224	126 192	70 447	4 585
2012	187 629	125 011	58 427	4 191
2013	193 529	137 346	51 447	4 736
2014	211 215	135 094	71 803	4 318
2015	174 869	104 879	66 169	3 821
2016	163 333	101 528	58 549	3 255
2017	174 182	122 066	48 268	3 848
2018	201 102	151625	44458	5019

Джерело: складено згідно зі статистикою Національного банку України [13]

Слід звернути увагу на те, що після світової фінансової кризи 2008 року та певної нестабільної економічної ситуації в Україні у банків з'явилося чимало неповернутих кредитів саме громадянами. Після 2014 року портфель «проблемних» кредитів ще більше зріс і зараз, за даними Національного банку України, складає 56% від всієї кількості виданих кредитів на загальну суму більше 600 мільярдів гривень [13]. Такий борговий тягар негативно впливає як на фінансову систему країни так і на особисті фінанси громадян-позичальників. Звичайно, постає питання щодо можливих шляхів погашення таких «проблемних» кредитів. Позбавлення банками проблемних та безнадійних кредитів не є благодійністю, а вирішенням своїх фінансових показників у такий спосіб. Адже під кожен проблемний кредит банк зобов'язаний створити резерв, а це надовго «заморожені» кошти. Водночас, дострокове «розморожування» таких резервів призведе до штрафних санкцій з боку Національного банку України. За статистикою в Україні багато кредитів не повертаються роками, або не повертаються ніколи. Безумовно, банк може вирішити цю проблему трьома способами: подати на боржника в суд; продати борг колекторам; списати кредит собі на збитки. Натомість, розпочинати судовий процес з невеликими за обсягом кредитами громадян для банку дорого, клопітно і не вигідно. Колектори компенсують банку лише невелику частину заборгованості, проте часто спричиняють громадські невдоволення, що шкодить репутації банку. Банк може погасити борг своїми коштами і, в окремих випадках, для банку це найпростіший та найдешевший спосіб вирішити питання проблемного кредиту. Водночас, на списання банківського кредиту можуть розраховувати тільки ті громадяни-позичальники у яких скінчився термін позовної давності по кредиту (три роки), та хто остаточно відмовився підписати з банком договір про реструктуризацію боргу, у кого немає майна, яке можна відсудити. До того ж, банк може пробачити позичальникові тільки споживчий кредит, натомість у позичальників на умовах іпотеки нерухомість під заставою можна стягнути через суд.

Слід також звернути увагу на те, що 18 жовтня 2018 року Верховною Радою України було прийнято Кодекс України з процедур банкрутства згідно з яким позичальник може оголосити себе банкрутом, якщо: розмір прострочених зобов'язань становить не менше 30 мінімальних заробітних плат; у фізичної особи немає майна, на яке можна накласти стягнення; протягом двох місяців боржник платить менше 50% за своїм кредитним зобов'язанням; є вагомі підстави припустити, що найближчим часом він не зможе погашати кредит. Щодо позичальника суд може прийняти наступне рішення: реструктурувати борг або визнати боржника банкрутом [14]. У разі реструктуризації кредитного боргу графік реструктуризації може бути розроблений на термін до 5 років. Водночас процедура банкрутства має на увазі продаж майна боржника або його частки в спільному майні. Виняток: єдине місце проживання для сім'ї. До того ж, банкрут може залишити собі життєво важливі речі вартість яких не повинна перевищувати 30 мінімальних зарплат. Гроші від продажу майна підуть на погашення заборгованості. А непогашений залишок кредитор зобов'язаний «пробачити». Проте, слід звернути увагу на те, що у результаті процедури банкрутства для особи визначаються такі обмеження: 3 роки банкрут не може вважатися особою з бездоганною діловою репутацією; 5 років він не може повторно запускати процедуру банкрутства; 5 років він зобов'язаний письмово повідомляти другу сторону про свою неплатоспроможність при підписанні

будь-яких договорів, пов'язаних з фінансовою відповідальністю. Отже неграмотне свого часу отримання кредиту може негативно позначитися на підприємницькій діяльності фізичної особи.

Окрім того, для фізичних осіб важливими є знання щодо користування споживчими кредитами, з яких особливою популярністю останнім часом користуються «кредити до зарплати». Послуги споживчого кредитування стають все доступнішими, а процеси отримання такого сервісу максимально спрощуються. Маючи паспорт і код платника податку, кредит можна отримати протягом декілька хвилин у більшості магазинів, що продають побутову техніку, меблі, будівельні матеріали тощо. Також кредити готівкою можна оформити на сайтах банків або в їхніх мобільних додатках, навіть не відвідуючи відділення банку. Для клієнтів переваги споживчого кредитування полягають у тому, що отримати бажане або навіть необхідне можна, не чекаючи, коли вдасться накопичити кошти. Натомість споживачі таких кредитів зазвичай не звертають увагу на їх досить високу вартість щодо повернення. Фінансово грамотна особа у разі оформлення споживчого кредиту повинна добре вивчити «свого» фінансового партнера, зокрема, ринкову репутацію банку або фінансової установи, читати відгуки клієнтів, дивитися на аналітичні зведення, на такий показник як NPS (рівень задоволеності клієнтів). Ці параметри все частіше публікуються. Банки, які прагнуть до довгострокових відносин зі своїми клієнтами та партнерами, пропонують кращий сервіс, кращі ціни, ефективно працюють зі скаргами.

Законодавець також зробив перші кроки щодо захисту споживчих кредитів прийнятим Законом України «Про споживче кредитування» [15]. Зокрема, цим законом встановлено низку нових засобів захисту прав позичальника: право на отримання вичерпної інформації про умови кредитування перед укладенням договору; право відмовитися від кредитного договору протягом 14 днів з моменту укладення; право раз на місяць отримувати інформацію про стан виконання зобов'язань та розмір заборгованості; право достроково повернути кошти без додаткових платежів; право на обмеження розміру пені за простроченим зобов'язанням у розмірі 15% від суми боргу та загальної суми штрафів і пені — половиною суми отриманих кредитних коштів. Окрім того, вищезазначений закон обмежує рекламні можливості кредитодавця. Сьогодні кредитодавець не може використовувати популярні формулювання щодо «безкоштовних» кредитів, кредитів «без документів» та інші вислови, що вводять споживача в оману, а також зобов'язані повідомляти річну процентну ставку. Це вкрай важливо, оскільки саме цей показник дає реальне розуміння того, чи є той або інший споживчий кредит справедливим. Так, заявляючи, що ставка за кредитом становить тільки у 2% на день і є доступною кожному громадянину. Однак після перерахунку на річну процентну ставку стає зрозуміло, що такий кредит не лише не дешевий, але й надзвичайно дорогий і становить майже 730% на рік.

Слід також звернути увагу на фінансову необізнаність громадян-позичальників вимог положень статей 626, 638, 640 Цивільного кодексу України щодо договору, який вони укладають з банком на отримання кредиту [16]. Відповідно до вимог цього Кодексу договором є домовленість двох або більше сторін і він укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Головний месидж цих вимог - договір є обов'язковим для виконання сторонами (стаття 629 Кодексу). Тобто, громадянину необхідно чітко усвідомлювати, що отримавши кошти в кредит, останній зобов'язаний повернути їх до банку у розмірі та на умовах, що встановлені договором, який він особисто уклав із банком. Крім того, слід враховувати, що сплата процентів за цим кредитним договором – це також його обов'язок. Все ж, якщо звернути увагу на оцінку фахівців, що громадяни України вдома тримають заощаджень понад 50 млрд. доларів США, то, безумовно, з метою їх залучення до банківської системи потрібно збільшити гарантовану суму відшкодування депозитів Фондом гарантування вкладів з 200 тис. грн., як мінімум до 500 тис. грн., а той більше. Такий фінансовий ресурс був би певним фінансовим вкладом в економіку країни.

Зрештою, відсутність фінансової грамотності створює значні ризики для особистих фінансів у разі прийняття особою рішення щодо їх інвестування в численні інвестиційні фонди. Саме обізнаність щодо принципів роботи відповідного фінансового інструменту та чітке уявлення про власні права і обов'язки дозволяє відрізнити добросовісного учасника ринку від шахрая та зберегти свої гроші. Яскравим прикладом шахрайства слугують фінансові піраміди. Фінансова піраміда може маскуватися під різні види бізнесу. Як правило, шахраї запевняють потенційних «клієнтів», що компанія отримує дохід від якогось високоприбуткового бізнесу: вкладає гроші в інтернет-проекти, нерухомість, дорогоцінні метали, валютні операції або мікрофінансові організації. Однак на практиці механізм фінансової піраміди не передбачає

ведення реального бізнесу, а виплати здійснюються не за рахунок економічної діяльності, а за рахунок надходжень від нових учасників піраміди.

Нарешті, певну фінансову грамотність громадяни мають проявляти у разі користування послугами ломбардів, які досить популярні і поширені в Україні. Експерти пояснюють тенденцію збільшення кількості ломбардів зростанням потреб громадян у невідкладному отриманні в кредит невеликих сум коштів. Про це, за даними Держфінпослуг, свідчить приріст у 2018 році обсягу виданих кредитів: ідеться про зростання на 50% загальної суми позик [17]. Ломбарди надають фінансові кредити під заставу, середній розмір яких за I квартал 2019 року становив 1 516,9 гривень. Результати діяльності ломбардів та динаміку основних показників їх діяльності наведено в табл. 2.

Таблиця 2 Динаміка основних показників діяльності ломбардів*

Показники	Станом на 31.03.2017	Станом на 31.03.2018	Станом на 31.03.2019	Темпи приросту	
				31.03.2019/ 31.03.2017	
				Абсолютний	%
Сума наданих фінансових кредитів під заставу (млн. грн.)	4 064,7	4 098,0	4 403,2	338,5	1,08
Кількість наданих фінансових кредитів під заставу, тис. шт.	2 948,5	2 981,8	2 902,7	-45,8	-1,6
Сума погашених фінансових кредитів (млн. грн.), у тому числі:	3 968,8	3 884,0	4 232,3	263,5	1,06
погашено за рахунок майна, наданого в заставу	444,9	416,3	569,3	124,4	27,9
Кількість договорів, погашених за рахунок майна, наданого в заставу, (тис. шт.)	304,6	335,5	353,3	48,7	1,16

*за даними джерела [17]

Слід звернути увагу на те, що станом на 31.03.2019 року сума погашених фінансових кредитів за рахунок майна, наданого в заставу, становила 569,3 млн. грн. Це, в першу чергу, свідчить не тільки про зниження рівня доходів громадян, рівень яких не дозволяє погасити заборгованість, а, по-друге, про фінансову необізнаність громадян щодо умов надання кредитів ломбардами, що призводить до втрати ними свого заставленого майна. Отже, і в цьому сегменті фінансового ринку існує необхідність підвищення фінансової грамотності громадян.

Достатньо цікавим для інвестування громадянами своїх особистих фінансів є ринок житлової нерухомості, який також вимагає певних фінансових знань. Досвід інших країн свідчить про те, що інвестування у житлову нерухомість позитивно впливає на макроекономічну ситуацію в країні, сприяє росту ВВП та є важливим двигуном розвитку економіки. Однак в Україні не всі мають можливість придбати житло чи поліпшити житлові умови. Звичайно, можна звернутися до банку за отриманням кредиту, але українські банки, на відміну від європейських країн, встановлюють високі процентні ставки та ретельно перевіряють майбутнього позичальника на платоспроможність. Для підтвердження платоспроможності позичальник має надати документи, що засвідчують його фактично отримані доходи. Бажано, щоб щомісячні платежі за кредитом не перевищували 50% від сукупного чистого щомісячного доходу, зменшеного на щомісячні витрати та зобов'язання позичальника.

У міру того, як фінансові інструменти набувають все більшого поширення, фондовий ринок України стає все більш доступним для приватних інвесторів. Натомість важливою фундаментальною умовою оптимізації залучення приватних інвесторів на ринок цінних паперів є підвищення загального рівня фінансової грамотності населення. Саме ця умова значною мірою стримує рівень інвестиційної активності громадян. Очевидною є проблема коли при наявності в суспільстві людей, що мають вільні заощадження і готові їх інвестувати, але не мають потрібного обсягу знань щодо таких дій.

Ще одна прогалина у фінансових знаннях громадян - це податкові знижки. Певна частина громадян не користуються податковими знижками в силу різних причин: не знають про таку можливість; не змогли розібратися в суті питання; не змогли зібрати пакет документів

і заповнити податкову декларацію та не стали звертатися до податкових інспекцій в прагненні заощадити час. На жаль, у них були всі підстави для отримання податкової знижки, адже мали витрати з придбання житлової нерухомості, лікування та навчання тощо.

Отже, підвищення фінансової грамотності - це система освітніх та просвітницьких заходів, цілями якої є формування навичок управління особистими фінансами в повсякденному житті різних категорій населення. Ця робота має здійснюватися з врахуванням віку слухачів (молодь, громадяни працездатного віку, пенсіонери), рівня освіти, місця проживання (сільська місцевість та міста) тощо. Ймовірно, робота по підвищенню рівня фінансової грамотності населення може відбуватися як у форматах коротких курсів для певної категорії громадян так і у формі певного курсу економічної освіти в закладах освіти I – IV рівня акредитації. Рішення організаційно-методичних питань з підготовки консультантів-методистів та проведення курсів фінансової грамотності слід було б покласти на регіональні консультаційно-методичні центри з підвищення фінансової грамотності дорослого населення. Перспективним же напрямком запровадження фінансової грамотності було б створення кластерних форм, які включають бізнес, банки, освітні установи різних рівнів, які реалізовуватимуть програмно-цільові методи навчання. Відповідно реалізація державної стратегії підвищення фінансової грамотності населення може бути заснована на приватно державницьких партнерських відносинах.

Основна ж тематика проведення таких курсів та програм має включати теми щодо: планування особистого бюджету, оподаткування, взаємовідносини з банками та іншими фінансовими установами, страхування та пенсійного накопичення, різних напрямів інвестування тощо. Доцільним було б запрошувати для проведення окремих лекцій практикуючих фахівців, експертів з банків, пенсійного фонду, страхових компаній тощо. Це дозволило б слухачам отримати компетентні відповіді на наболілі питання. Зауважимо, що в багатьох країнах світу програми та проекти з підвищення фінансової грамотності населення покликані сприяти формуванню національної філософії «опори на власні сили».

Останнім часом з'явилася низка публікацій, у яких обґрунтовується необхідність розроблення стратегічних документів щодо підвищення рівня фінансової грамотності населення України, а також визначаються основні складові даних документів. Така позиція є обґрунтованою. Слід відзначити, що в Україні вже реалізовано низку заходів для підвищення рівня фінансової грамотності населення. Так, фахівцями Національного банку України підготовлено проект Концепції розроблення та поетапного впровадження цільових програм підвищення фінансової грамотності населення в Україні. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України разом із Національним банком України та Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) упродовж 2012–2013 рр. реалізовували дослідно-експериментальний освітній проект із підвищення рівня фінансової грамотності української молоді [3]. Водночас, назріла нагальна необхідність системного підходу до вирішення цієї проблеми і першим кроком для цього має стати прийняття владою нормативного акту, який би розкривав стратегічне бачення державної політики в сфері підвищення фінансової грамотності громадян України. На сьогодні, за даними Світового банку, близько 65 країн вже мають національні стратегії з підвищення фінансової грамотності населення, ще близько 35 – розробляють.

Висновки. Проведене дослідження показало необхідність розробки нової політики підвищення рівня фінансової грамотності значної частини населення країни. Передусім цьому сприяє наступне: наявність вільних грошових коштів у населення; значний обсяг нових банківських продуктів; збільшення обсягів експортних та імпортних послуг; розширення ринку фінансових послуг та різних фінансових установ; наявність шахрайських схем, які використовують фінансову необізнаність громадян; можливість збільшення особистих доходів за рахунок вмілого розпорядження майном тощо. З метою вирішення цих питань необхідно, в першу чергу, прийняти нормативний акт, який би розкривав стратегічне бачення державної політики в сфері підвищення фінансової грамотності громадян України. В якості успішних рішень для зростання фінансової грамотності громадян доцільно на базі муніципальних утворень запровадити систему освітніх та просвітницьких заходів, цілями якої має стати формування навичок управління особистими фінансами в повсякденному житті різних категорій населення, та запровадити курс управління особистими фінансами в закладах освіти I – IV рівня акредитації. Перспективним же напрямком запровадження фінансової грамотності було б створення кластерних форм, які включають бізнес, банки, освітні установи різних рівнів, які реалізовуватимуть програмно-цільові методи навчання.

Підвищення рівня фінансової грамотності матиме свої позитивні наслідки щодо управління особистими фінансами. Зокрема, це: доступність фінансових продуктів в результаті

отримання додаткової інформації та збільшення попиту на фінансові послуги; підвищення фінансової добробуту внаслідок раціоналізації сімейного бюджету; недопущення надмірного збільшення боргового тягаря, накопичення заощаджень; розробка особистого фінансового плану; здатності управляти фінансами протягом життєвого циклу сім'ї; забезпечення достатнього рівня добробуту після виходу на пенсію; захист від шахрайства, зловживань та збільшення фінансової безпеки; зміцнення захисту своїх прав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кізіма Т., Шаманська О. Фінансова грамотність населення і фінансова поведінка домогосподарств: аспекти взаємовпливу // Світ фінансів. - 2014. - № 1. - С. 16-26
2. Слав'янська Н., Незнамова А. Підвищення фінансової грамотності: комерційний проект чи державна необхідність? // Вісник Національного банку України. – 2013.- № 4.- С. 31–35.
3. Смовженко Т., Кузнецова А. Впровадження фінансової грамотності в Україні: сучасний стан і перспективи // Вісник Національного банку України. – 2013.- № 9. – С. 8–16.
4. Приходько Б. Стратегічні напрями підвищення рівня фінансової грамотності населення України // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 2. – С. 11–16.
5. Ковтун О. Механізм підвищення освітнього рівня домогосподарств у фінансовій сфері // Сталій розвиток економіки. – 2012. – № 2. – С. 297–302.
6. Климчук А. Фінансова грамотність населення України залишає бажати кращого [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://business-territory.com>.
7. Блискавка О., Зеленцова А. Фінансова грамотність населення та розвиток національної економіки [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ufin.com.ua/analit_mat/strah_rynok/159
8. Радзішевська, Д. Підвищення фінансової грамотності населення України як один із пріоритетів державної політики на сучасному етапі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://academy.gov.ua>.
9. Захаркіна Л., Катериніна К. Підвищення рівня фінансової грамотності населення України // Економічний форум. – 2014. – № 4. – С. 200-207.
10. Ломачинська І. А. Фінансова грамотність як основа оптимізації фінансової поведінки в умовах глобальної трансформації // Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. – 2011. – Т. 16 (Випуск 20). – С. 116–124.
11. Куцяк В. Особисті фінанси населення та їх роль в ринковій економіці держави // Світ фінансів. – 2012. – Вип. 3 (32). – С. 97-100
12. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні. Результати дослідження. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору» – 2019. – 49с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/06/Financial-Literacy-Survey-Report_June2019_ua.pdf?fbclid=IwAR2AlpnGNn8big9d0_v6YEhNBwL69ErT0ToDVmY5Rq8dIqSvLVndCm5ueM
13. Національний банк України. Статистика фінансового сектору [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms>
14. Кодекс України з процедур банкрутства [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-viii>
15. Закон України «Про споживче кредитування» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19>
16. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
17. Підсумки діяльності ломбардів за I квартал 2019 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/>